

Las cartas da satellit mussan che la polluziun da glisch è era s'augmentada en Svizra. Las cartas èn fotos da satellits durant la notg.

GRAFICAS LICHTVERSCHMUTZUNG.DE

Las steilas svaneschan incuntin

La polluziun da glisch sco conseguenza da decoraziun

DA CLAU DERMONT / ANR

■ **Il temp da Nadal e Bumaun è oravant tut accompagnà da blera glisch «decorativa». Na mo las vischnancas e las citads monteschan chadainas u constructs da glisch, adina dapli possessurs da chasas sorprendan questa «tradiziun». La polluziun da glisch è in fenomen da nossa societad dal 21avel tschientaner.** Polluziun da glisch descriva il scleriment dal tschiel da notg tras funtaunas da glisch artificialas. I na sa tracta uschia betg d'ina polluziun da la glisch sezza, ma la glisch natirala vegn tschufagnada da glisch artificiala. Glisch artificiala sa per exempel impedir u schizunt far numpussaiel d'observar il tschiel da stailas, sco quai è gia bler uschia en regiuns d'aglomeraziun. Savens vegn la polluziun da glisch era numnada «smog da glisch».

Fallà ed ineffizient

Ina gronda part da la polluziun da glisch deriva da funtaunas da glisch ch'èn construidas fallà u ch'èn installadas ineffectivamain. Quella polluziun pudess vegnir evitada senza consequenzas negativas per la segirtad da traffic u autras chaussas. La polluziun n'è betg mo in problem per astronomes. Ella sa er avair consequenzas negativas sin l'ecologia. L'observaziun dal tschiel è in dals pli vigls bains culturals da la carstgaunadad. Pli baud è l'observaziun dal tschiel da stailas stada necessaria per definir il temp e per eruir chalenders. Era la scuverta d'auters continents fiss betg stada pussaivla senza la scienza da las stailas.

Las consequenzas

L'astronomia professionala è in'impurtanta part da la perscrutaziun fisica. Al tschiel èn observaziuns pussaivlas che na san betg vegnir simuladas en in labor.

Communicaziun, navigaziun e tut la savida davart noss cosmos na fiss betg pussaivel senza l'astronomia. L'astronomia professionala sa retrai adina en lieus pli periferics u schizunt en l'orbit per savair observar il cosmos. Il bler è quai attaschà a considerablas expensas.

Sper l'astronomia ha la polluziun da glisch er autras consequenzas. Carstgauns ed animals ch'èn activs il di dovran la notg e la stgiraglia per durmir e recrear. Animals ch'èn activs la notg dovran la stgiraglia per la tschertga da vivanda ed auters schizunt per la reproducziun. Plantas dovran il ritmus per la fotosintesa.

Decoraziun da Nadal

Citads, vischnancas grondas ed era vischnancas pli pitschnas installeschan cazzolas sin plantas e vers plantas. Bajetgs èn illuminads l'entir onn. Tut quai è ina decoraziun che duai svegliar il gust per il

temp dals curts dis mintgatant melancolics. E las stizuns vulan animar da cumprar bels regals per parents e charezads. Quests indrizs da glisch sclereschan entiras vias. Al problem da polluziun da glisch attribueschan er autras chazzolas nizzaivlas, dentant installadas fallà. Oravant tut chazzolas da via che sclereschan l'entira cuntrada enstagl la via duessan pass per pass vegnir remplazzadas. Quai è pussaivel era senza ina sperdita da segirtad per il traffic.

Mintgin duess tschantar la dumonda, schebain la glisch è necessaria. Sche gea fissi da guardar ch'i vegn installà mo uschè blera glisch che vegn duvrada e che quella saja drizzada correct. Cu la glisch na vegn betg duvrada – la notg suenter las duresch – sa la glisch vegnir stizzada. Uschia è la schanza pli gronda d'observar las stailas ed oravant tut nosa galaxia, ch'è gia oz mo schlettamain vesaiyla.

Far attents sin las rescas

Per José De Queiroz, il manader da l'observatori Mirasteilas a Falera, fa la glisch artificiala bain ina bella parita. «L'effect è dentant schlet», di el. La situaziun en Surselva saja anc buna, ma gia a Cuira cun la staziun dal tren illuminada saja la situaziun problematica. Beat Kohler, il vicepresidente da l'organisasiun Darksky, è persvas che nus duvrain ina reponderaziun en la societad. La polluziun saja in grond problem per la carstgaunadad e l'ambient. «Il carstgaun dovra la stgiradegna. Il transferiment da nossas activitads adina pli ditg viaden la notg ha consequenzas negativas per la sanadad», di el. Per exempel vegn il hormon melatonin che supprima pliras sorts da cancer producius pli pauc. En general haja el betg insatge encunter decoraziun da glisch: «Bleras giadas è la decoraziun da Nadal mo pli ina concorrenza cun il vischin. Cun Nadal ha quai da far nagut pli».